

Της Παγώνας Λαψάτη

Το Εβραϊκό Μουσείο λειτουργεί από το 2001. Στόχος της δημιουργίας του ήταν η διατήρηση της μνήμης των Εβραίων της Θεσσαλονίκης και η συγκέντρωση κειμηλίων που μαρτυρούν τη μακρόχρονη παρουσία τους στην πόλη. Με αφορμή τα εγκαίνια της νέας πτέρυγας, που έγιναν την περασμένη εβδομάδα, ο Ευάγγελος Χεκίμογλου, curator του ΕΜΘ, μας μιλάει για τη νέα φάση στην οποία εισέρχεται το μουσείο μετά την επέκτασή του, για την επανασύνδεσή του με την παλιά εβραϊκή γειτονιά, αλλά και τη σημασία του για τους Εβραίους σε ολόκληρο τον κόσμο.

Ποια η σχέση του Εβραϊκού Μουσείου με την περιοχή όπου βρίσκεται;

Το μουσείο στεγάζεται στην εμπορική στοά «Τζεντίντ Χαν» επί της οδού Αγίου Μηνά, που αποτελεί το βόρειο άκρο της εβραϊκής συνοικίας Τοπ Χανέ. Στη διάρκεια των τελευταίων 120 χρόνων, η περιοχή φιλοξένησε πολλές εναλλαγές εμπορικών χρήσεων, στεγάζοντας από ψαράδικα, τυπογραφεία, γραφεία εφημερίδων και τραπεζών μέχρι βιοτεχνίες ένδυσης και εμπόρους με διαχρονική την παρουσία των Εβραίων. Μετά τη δεκαετία του 1980, οι επιχειρήσεις μεταφέρθηκαν σε άλλα σημεία της πόλης και το μέρος παρήκμασε. Το μουσείο, σε συνδυασμό με τη λειτουργία του βιβλιοπωλείου του Μορφωτικού Ιδρύματος Εθνικής Τραπέζης, αλλά και την πρόσφατη πεζοδρόμηση της Αγίου Μηνά, συνέβαλε καταλυτικά ώστε η γειτονιά να αποκτήσει και πάλι ζωή.

Πώς έγινε η μετατροπή των κτιρίων της στοάς σε μουσείο, για τους σκοπούς της νέας πτέρυγας, χωρίς να χαθεί η ιστορικότητά τους;

Τα κτίρια της στοάς είχαν χτιστεί μεταξύ 1880 και 1910. Η αρχιτεκτονική προσέγγιση στην αναμόρφωση της γερασμένης κτιριακής υποδομής έγινε με σεβασμό από το αρχιτεκτονικό γραφείο KARD Architects σε συνεργασία με τον Δρ. Ηλία Μεσσίνα. Εξωτερικά τα δύο κτίρια –το αρχικό και η νέα πτέρυγα– ενοποιήθηκαν με δύο φατνώματα που προστέθηκαν στην πρόσοψη, ενώ εσωτερικά τα φθαρμένα στοιχεία αντικαταστάθηκαν

με νέα, χρησιμοποιώντας όμως τα ίδια υλικά. Διατηρήθηκαν επίσης κατασκευαστικά γνωρίσματα που δεν ήταν απαραίτητα για το μουσείο, απηχούν ωστόσο τις χρήσεις και την ιστορία της στοάς, όπως για παράδειγμα τα στόρια των καταστημάτων. Βέβαια, η τελική διαμόρφωση εξυπηρετεί τη σημερινή χρήση του χώρου, καθώς είναι άλλο πράγμα μια εμπορική στοά και άλλο ένα μουσείο.

Τι θα δει ο επισκέπτης στο μουσείο, μετά την πρόσφατη επέκτασή του;

Δημιουργήθηκε μια νέα πτέρυγα, που πρόσθεσε μία αίθουσα σε κάθε επίπεδο – τέσσερις συνολικά. Η πρώτη είναι το νέο πωλητήριο του μουσείου, ενώ η δεύτερη εστιάζει στην εβραϊκή αρχιτεκτονική δραστηριότητα του Μεσοπολέμου. Οι υπόλοιπες δύο αφορούν την περίοδο 1912-1945, την πλέον ουσιαστική στην εξιστόρηση που επιχειρεί το μουσείο, καθώς καλύπτει την περίοδο της σταδιακής φθοράς και τελικής καταστροφής της εβραϊκής κοινότητας, αλλά και τις προσπάθειες για την ανασύστασή της. Την αφήγηση συμπληρώνουν η λαογραφική συλλογή και η ενότητα για το κατεστραμμένο νεκροταφείο και τις συναγωγές. Επιπλέον, στο υπόγειο έχει διαμορφωθεί ένας χώρος με σύγχρονα οπτικοακουστικά μέσα, που προσφέρεται για ομιλίες, εκπαιδευτικές δράσεις και άλλες δραστηριότητες.

Το παλαιό εβραϊκό νεκροταφείο, στο οποίο αναφέραστε, καταστράφηκε με διαταγή Έλληνα διοικητή. Τι είδους αντιδράσεις έχετε εισπράξει σχετικά από τους συμπολίτες σας;

Οι συνθήκες υπό τις οποίες αποφασίστηκε και κυρίως οι συνθήκες υπό τις οποίες πραγματοποιήθηκε η λαφυραγώγηση και η ισοπέδωση του εβραϊκού νεκροταφείου δεν έχουν ξεκαθαριστεί. Πρόκειται για ευθύνη που επιμερίζεται σε αριθμό ατόμων, τόσο Γερμανών όσο και Ελλήνων. Οπωσδήποτε αυτό που συνέβη ήταν αντίθετο τόσο στη γενική ελληνική νομοθεσία περί εγκαταλελειμμένων νεκροταφείων όσο και στον ειδικό για το νεκροταφείο νόμο της 4ης Αυγούστου. Δεν πρέπει πάντως να ξεχνάμε ότι η οριστική εκχώρηση του χώρου στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης έγινε από ελεύθερη ελληνική κυβέρνηση το 1946, η οποία ακολούθησε τη νομική προεργασία της κατοχικής κυβέρνησης Ράλλη. Σημασία έχει ότι για τη συντριπτική πλειονότητα των Θεσσαλονικέων το θέμα είναι άγνωστο ή ανύπαρκτο, όπως είναι γενικότερα η ιστορία της Κατοχής στη Θεσσαλονίκη.

Η επίσκεψη δίνει στον περιηγητή μια καλή γεύση της ζωής στη σεφαραδίτικη κοινότητα. Υπάρχουν και πολιτικές προεκτάσεις στη μουσειακή αφήγηση;

Οι ιστορικές εκθέσεις του μουσείου έχουν πολιτικό χαρακτήρα. Ο αντισημιτισμός είχε όνομα και επίθετο, και συχνά όχι αυτό που νομίζουμε αν δεν προσεγγίσουμε τις πηγές. Πρόκειται για πολιτική συμπεριφορά που καθορίζεται από συγκεκριμένες κοινωνικές συνθήκες, οι οποίες πρέπει να καταδεικνύονται. Ο χαρακτήρας αυτός διαφαίνεται ακόμα και στις περιοδικές εκθέσεις, όπως είναι αυτή με τίτλο «Νύφες χωρίς χαμόγελο», που φιλοξενεί φωτογραφίες από γάμους που έγιναν μετά το Ολοκαύτωμα.

Πώς συνδέει το μουσείο την εβραϊκή κοινότητα της Θεσσαλονίκης προπολεμικά με τους σημερινούς Ισραηλίτες;

Οι εβραϊκές κοινότητες έχουν πολλές διαφορές η μία από την άλλη. Η Θεσσαλονίκη υπήρξε μια οθωμανική πόλη, στην οποία επί τέσσερις αιώνες οι Εβραίοι αποτελούσαν κυρίαρχη πληθυσμιακή κοινότητα. Γι' αυτόν τον λόγο το μουσείο με τις εκθέσεις και τα διαδικτυακά προγράμματά του παρουσιάζει μεγάλο ενδιαφέρον για όλους τους Εβραίους, αλλά και για όποιον θέλει να μάθει περισσότερα για το οθωμανικό παρελθόν της Θεσσαλονίκης.

Υπάρχουν διαφορές και ποιες είναι αυτές του ΕΜΘ με τα άλλα εβραϊκά μουσεία;

Η Θεσσαλονίκη ήταν η μοναδική πόλη στην Ευρώπη με εβραϊκή πληθυσμιακή πλειονότητα. Σε αντιδιαστολή προς τον πλούτο της ιστορικής παρουσίας, βασικός περιοριστικός όρος του Εβραϊκού Μουσείου Θεσσαλονίκης είναι ότι καλείται να διασώσει τη μνήμη μιας κοινότητας την οποία οι Γερμανοί κατακτητές της Ελλάδας κατέστρεψαν πλήρως. Το 4% που διασώθηκε επέστρεψε και βρήκε κατεδαφισμένες συνοικίες, ανατιναγμένες συναγωγές, βιβλιοθήκες, κειμήλια, καταστήματα και σπίτια λαφυραγωγημένα.

Τα τελευταία χρόνια έχει αυξηθεί σημαντικά ο αριθμός των Ισραηλινών που επισκέπτονται τη Θεσσαλονίκη. Γιατί συμβαίνει αυτό;

Ο κυριότερος λόγος είναι ότι η Τουρκία δεν είναι πλέον επιθυμητός προορισμός για τους Ισραηλινούς. Το κενό καταλαμβάνει η Θεσσαλονίκη, από την οποία κατάγονται δεκάδες –αν όχι εκατοντάδες– χιλιάδες Εβραίοι από ολόκληρο τον κόσμο. Πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι, από το 1913 μέχρι το 1940, μετανάστευσε από τη Θεσσαλονίκη σχεδόν ο μισός εβραϊκός πληθυσμός, ο οποίος εγκαταστάθηκε στο Ισραήλ, στη Γαλλία, αλλά και σε χώρες της Αμερικής. Για όλους αυτούς που μετέφεραν τη σεφαραδίτικη παράδοση, η Θεσσαλονίκη είναι ο γενέθλιος τόπος. Συνετέλεσε ασφαλώς και η συναφής πολιτική του Δήμου Θεσσαλονίκης σε αυτή την κατεύθυνση και ακόμα περισσότερο η διακρατική προσέγγιση Ελλάδας και Ισραήλ.

Μπορεί το ΕΜΘ να αποτελέσει πόλο έλξης τουριστών και ποιους αφορά;

Η σημαντική αύξηση των μεμονωμένων επισκεπτών –σε αντιπαράβολή με τα γκρουπ– δείχνει ότι πράγματι το ΕΜΘ προσελκύει το ενδιαφέρον των τουριστών. Άλλωστε, για έναν Εβραίο, από όπου και αν έρχεται, το μουσείο αποτελεί τον λόγο για να επισκεφθεί τη Θεσσαλονίκη. Γι' αυτό και εμείς φροντίζουμε για την εναλλαγή των εκθεμάτων αλλά και για την πραγματοποίηση ερευνητικού έργου, ώστε να παρουσιάζονται συνεχώς καινούργια πράγματα. Όμως, οι ενότητες του ΕΜΘ δεν είναι αποκλειστικά εβραϊκού ενδιαφέροντος. Η εβραϊκή κοινότητα δεν ζούσε μόνη της στην πόλη και σε πολλά σημεία αναφέρονται οι σχέσεις με τις άλλες κοινότητες. Όσον αφορά την επισκεψιμότητα, οι Ισραηλινοί έρχονται τις περιόδους των διακοπών τους, οι Έλληνες κυρίως τους χειμερινούς μήνες, ενώ οι λοιποί τουρίστες όλες τις εποχές. Περίπου το 15% των επισκεπτών του μουσείου είναι μαθητές και φοιτητές.

Εβραϊκό Μουσείο Θεσσαλονίκης, Αγίου Μηνά 11, τηλ. 2310-250406, jmath.gr. □ Ανοιχτά καθημερινά εκτός Σαββάτου.

[ΠΗΓΗ: ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ.gr, 6.11.2019](#)